

УВ'ЯЗНЕННЯ В ПРАВІ ДЕРЖАВ СХІДНОЇ ЄВРОПИ РАНЬОГО НОВОГО ЧАСУ

(Короткий О. В., магістр історії, лаборант кафедри історії та філософії)
БДПУ, м. Бердянськ, Україна

В праві України-Русі примусове ув'язнення в якості засобу покаяння та очищення совісті з'являється в «Уставі Ярослава» та передбачається за злочини проти сімейно-шлюбних відносин. Поза тим, зафіксовані й інші види ув'язнення, не регламентовані правовими нормами: попереднє ув'язнення, боргове, ув'язнення політичних конкурентів. На відміну від монастирського ув'язнення, яке являло собою проживання людини в монастирі з дотриманням чернечого уставу, ці практики застосовувалися лише в якості ізоляції. Таким чином, в якості санкції ув'язнення постає саме в його монастирському, церковному варіанті. Зовсім інша доля чекала практику світського ув'язнення. До певного часу воно залишалось знаряддям тимчасової ізоляції на час слідства та засобом змусити боржника повернути борг. Наприклад, таке призначення має ув'язнення за уставною грамотою Київському воєводству 1507 р. [2, с. 55].

В ранньомодерний період на території колишніх руських князівств утворюються великі держави з відмінними одна від одної суспільними організаціями та карною політикою. Це призводить до трансформації практики ув'язнення. В кінці XV ст. в Великому Князівстві Литовському формуються основні права шляхетського стану. Утворюється практика окремого від посполитих ув'язнення шляхти, що призвело до появи дворівневої структури тюрем: в замкових вежах в підвальній частині утримувалися особи, які вчинили тяжкі злочини, а також господарські селяни та міщани; у верхній частині – шляхта. Це згадується, наприклад, в уставній грамоті Волинського воєводства 1501 р. [2, с. 63]. В Московській державі шляхетський стан не виборює того привілейованого становища та тих прав, які мала аристократія в державах станової монархії, тому всі в'язні в острогах перебували в рівних умовах, тюремний режим обмежувався ізоляцією.

Поряд з цими змінами в практиці в середині XVI ст. переусвідомлення ролі ув'язнення фіксує і право обох держав: ув'язнення отримує роль покарання. В Статуті 1529 р. така санкція призначається лише за непокору монаршому вироку та вчинення образи судді. В другій редакції Статуту ув'язнення призначається в якості одного з покарань в системі композицій вже в 20 артикулах [1]. Ув'язнення призначається вже не тільки за злочини проти влади: співучасть в вбивстві [1, с. 376], участь в розбої [1, с. 372], вчинення важких поранень [1, с. 377], погрози [1, с. 262], ненавмисне вбивство [1, с. 382] та ін. Найвищий термін ув'язнення підвищується з 6 тижнів до 1 року і 6 тижнів, фіксується практика дворівневої структури замкових в'язниць [1, с. 376].

Становлення ув'язнення як карної санкції відбувається і в Московії протягом того ж періоду – першої половини XVI ст. В «Уложениях» 1550 р. це покарання згадується в 22 статтях збірника. Значна частина статей стосується діяльності державних урядовців [2, с. 119, 139, 124, 142, 146, 159]. Інша група злочинів, за які призначається ув'язнення – клевети на урядовців [2, с.

120, 122, 135, 138, 139]. Останнє призначення ув'язнення – більш легке покарання за крадіжку [2, с. 145, 146, 148]. Тривалість ув'язнення, найчастіше, визначалася рішенням монарха.

Таким чином, можна казати про існування розриву в практиці ув'язнення в Східній Європі, який припадає на першу половину XVI ст. Церковне ув'язнення, яке мало на меті поправу індивіда шляхом покаяння, зберігає своє значення і пізніше. Державне ж ув'язнення в цей період трансформується в напрямку насичення ув'язнення карним змістом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Статут Великого князівства литовського 1566 року / за ред. С. Ківалова. Одеса: Юридична література, 2003. – 560 с.
2. Хрестоматия истории русского права / под ред. М. Владимирского-Буданова. Киев: издание книгопродавца Н. Я. Оглоблина, 1887. – 236 с.